

Arabisk i Odense

Om diglossisprog og medier

Helle Lykke Nielsen

Adjunkt, ph.d. i arabisk fremmedsprogspædagogik.
Center for Mellemløststudier, Odense Universitet.

Formålet med cand. negot. uddannelsen i arabisk er at lære de studerende at kommunikere på arabisk, både mundtligt og skriftligt. Da vi i begyndelsen af 1991 diskuterede, hvordan vi bedst tilrettelagde et studium med et sådant formål, var centerlederens enkle råd: „Find en bog og gå igang“. Hvad den gode centerleder på det tidspunkt ikke vidste, var, at arabisk er et diglossisprog: Det betyder i praksis, at der er betydelig forskel på tale- og skriftsprog. Ved at vælge bogen som medium i undervisningen, vælger man altså en bestemt sproglig variant, der primært bruges til skriftlig kommunikation.

Men selv hvis centerlederen havde vidst, at der er stor forskel på arabisk tale- og skriftsprog, er det ikke sikkert, han ville have udtrykt sig anderledes:

At gribe til bogen som det naturlige medium i undervisning af diglossisprog er en tradition ved universiteterne, hvor det at kunne læse historiske tekster og litteratur med tilhørende sproglige analyser typisk er studiets primære mål. At det imidlertid også er muligt at tilegne sig arabisk via talesproget, vidner erfaringer fra diverse militære efterretningsskoler som f.eks. *Defense Intelligence Agency* i Monterey, USA, *Beaconsfield* i Storbritannien og det tidligere *Shamlaan* i Beirut om. Men her duer bøger selvsagt ikke som grundlag for sprogtilegnelsen.

Hvis det skal give mening at sigte mod en kommunikativ beherskelse af arabisk tale- og skriftsprog, er det ikke tilstrækkeligt at bruge bøger: Der må i højere grad end ved andre fremmedsprog inddrages forskellige medier i

undervisningen, så det sikres, at de studerende kommer til at beherske forskellige sproglige varianter.

Skriftsprog - talesprog - diglossi

For at forstå, hvor nødvendigt det er at anvende andet end bøger i en kommunikativ arabiskundervisning, må man forstå forholdet mellem tale- og skriftsprog i arabisktalende lande.

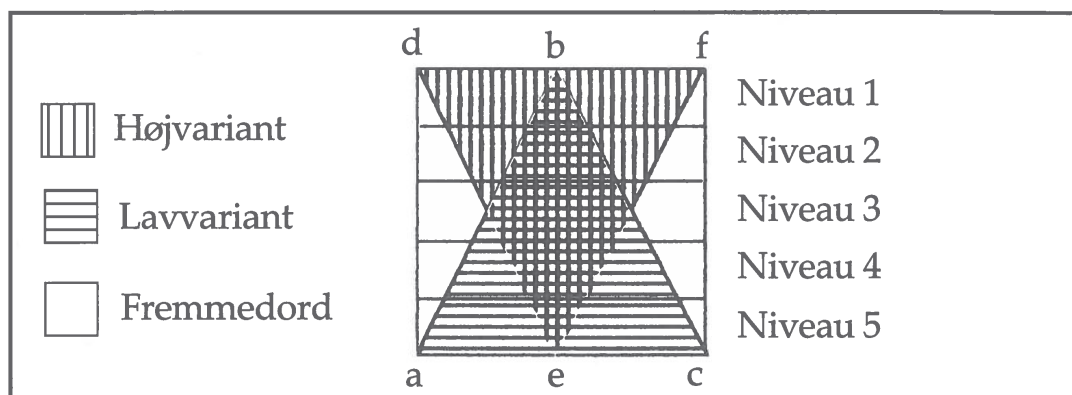
Skriftsproget er fælles for hele den arabiske verden og er en videreudvikling af det sprog, muslimer hævder, Koranen blev åbenbaret for Muhammed på. Talesproget er derimod forskelligt fra land til land og ofte fra egn til egn på samme måde, som dialekter varierer i USA, Frankrig eller Tyskland - blot med langt større forskelle. Når arabere hævder, at arabisk er det sprog, der bruges „fra Atlanterhavet i vest til Golfen i øst, og fra Syrien i nord til Yemen i syd“, mener de altså skriftsproget. Anvendes der talesprog, vil en marokkaner og en jordaner kun med meget stort besvær kunne forstå hinanden.

En sådan forskel på tale- og skriftsprog kaldes diglossi (Ferguson 1959: 336 ff). Det ville imidlertid være forkert at tro, at arabisk skrift- og talesprog er skarpt adskilte. Der er snarere en glidende overgang mellem de to varianter. En af de bedste analyser til forklaring af forholdet mellem tale- og skriftsprog er El-Said Badawis model for sprogsituationen i Ægypten (Badawi 1973, 1985). Her opdeles det sprog, der anvendes i landet, i en analytisk skala på 5, hvor yderpunkterne er henholdsvis det klassiske skriftsprog (niveau 1) og det talesprog, der anvendes af analfabeter (niveau 5). Der er 2 skriftlige og 3 mundtlige niveauer i modellen, og de beskrives på følgende måde:

Niveau 1: *Det overleverede klassiske sprog* er stort set det, der er anvendt i Koranen og i det meste af den arabiske poesi.

Niveau 2: *Tidens klassiske sprog* er en mere moderniseret form af det overleverede klassiske med fornyelser af f.eks. ordforråd. Det er samtidig det sprog, der anvendes i aviser og moderne litteratur.

Badawis model

Badawis model kan grafisk illustreres på følgende måde:

Hele firkanten forestiller altså arabisk, som det bruges i Ægypten. Trekant a-b-c udgør talesproget, mens trekant d-e-f er skriftsproget. Badawis pointe er klar: Arabisk består ikke af to adskilte sprog eller varianter, men derimod af et kontinuum af niveauer med mere eller mindre tilstedeværelse af træk fra enten tale- eller skriftsprog.

Niveau 3: *de intellektuelles talesprog* anvendes, når uddannede ægyptere diskuterer emner af intellektuel og abstrakt karakter.

Niveau 4: *De oplystes talesprog*, anvendes af ægyptere, der har gået i skole, og som derfor kan læse og skrive.

Niveau 5: *Analfabeterens talesprog*, er den simpleste variant af talesproget med enkle grammatiske strukturer, mindst ordforråd og høj grad af slang.

Diglossi i klasseværelset?

Ikke blot er arabisk altså et diglossi-sprog - eller et kontinuum med stor forskel mellem tale- og skriftsprog, som Badawi foretrækker at kalde det - men varianterne udfylder også meget forskellige funktioner: Arabiske sprogbrugere skifter nemlig mellem de enkelte niveauer afhængig af kontekst og kombinerer ovenikøbet tale- og skriftsprogstræk på både ord-, sætnings- og diskursniveau (For en beskrivelse af denne hybridisering, se Nielsen 1992: 118-124; Nielsen 1995b: 29; El-Hasan; Mitchell). Det bør i følge al-Batal (1995) få konsekvenser for fremmedsprogsundervisningen i arabisk:

„Disse variationer udviser væsentlige grader af overlapning og sammenhæng. Personer med arabisk som modersmål forbinder og skifter mellem disse varianter afhængig af konteksten i den situation, sproget bruges i. Uddannede personer, der har arabisk som modersmål, bruger sjældent kun én variant ad gangen. Alligevel holder man i den meste undervisning ikke alene MSA (Modern Standard Arabic, „tidens klassiske sprog“ (HLN)) og dialekterne adskilt fra

hinanden, man indfører ikke engang forestillingen om, at de kan blandes. (al-Batal, 1995)(oversættelse ved red.)

Rationelt betragtet må en hensigtsmæssig undervisning i kommunikativt arabisk altså bestå af skriftsprog, talesprog samt nogle retningslinier for det, al-Batal kalder „the concept of mixing“, svarende til niveau 2, 3 og 4 i Badawis model.

En sådan løsning afføder imidlertid en række praktiske problemer: For det første er den helt overvejende del af tilgængeligt lærebogsmateriale baseret på skriftsprog; det materiale, der findes for talesprog, er primært af lingvistisk karakter og egner sig ikke til en kommunikativ undervisning. For det andet er den dominerende indstilling blandt mange arabisktalende, herunder også arabisklærere, at skriftsproget er „rigtigt“ arabisk, mens talesproget ikke regnes for noget - nogle går endda så langt som til at sige, at talesproget „ikke er noget sprog“. (Det hænger bl.a. sammen med variantens status. Se Fergusons skelnen mellem høj- og lavvariant. Ferguson, 1959: 328 ff; Nielsen, 1992: 109 ff; Nielsen, 1995b: 29.) Og for det tredje er de principper, der ligger til grund for blandingsvarianterne ikke beskrevet på et niveau, der gør det muligt at anvende dem i en undervisnings-sammenhæng.

Bøger og andre medier

Det er den virkelighed, der er udgangspunktet for vores kommunikative undervisning i arabisk. En af de måder, vi har søgt at løse problemerne

på, er ved systematisk at anvende forskellige medier, der afspejler den sproglige virkelighed i arabisktalende lande.

Vi har som udgangspunkt for undervisningen valgt at arbejde med en grundbog i arabisk (Badawi et al., 1988) der sikrer opbygning af ordforråd samt en systematisk gennemgang af relevante grammatiske funktioner. Denne bog er baseret på skriftsprog, omend den især i begyndelsen tager udgangspunkt i situationer, der fordrer brug af talesprog. Her har læreren den vigtige funktion at introducere ordforråd fra talesprogsvarianten parallelt med bogens lektioner, således at de studerende får i hvert fald receptivt kendskab til dette ordforråd.

For yderligere at støtte de studerendes kendskab til talesproget inddrages lytteøvelser - i begyndelsen fra centrets samling af undervisningsvideoer, men efterhånden også fra TV: Her startes med reklamer, der i kraft af billedfladen er relativt let forståelige, og derefter følger interviews og lign., der inddrager træk fra talesproget. Vi har via universitetets parabol adgang til TV-stationer fra Algeriet, Dubai, Tunesien og Ægypten samt den Londonbaserede saudiske kanal MBC. De studerende hører også radiooptagelser, men det tilrådes underviserne først at bruge dette på et senere tidspunkt i undervisningsforløbet. Hertil kommer, så vidt det er muligt, besøg af arabiske gæstelærere, enten fra lokalmiljøet eller i forbindelse med internationale gæsteforelæsnin-

Da vores arabiskuddannelse er under opbygning - det første hold studerende har p.t. endnu ikke afsluttet deres bachelor - og da der i det hele taget ikke er nogen tradition for at undervise i kommunikativt arabisk, heller ikke internationalt, lægger kravet om lytteøvelser med inddragelse af arabisk talesprog et ganske stort tidsmæssigt og pædagogisk pres på underviserne. Det har da også ført til, at nogle undervisere desværre har nedtonet brugen af TV- og video mediet med en svækkelse af de studerendes lyttefærdighed til følge (Nielsen 1995a: 18-21).

Selvom den anvendte lærebog alene er baseret på skriftsprog, er det vigtigt allerede på et tidligt tidspunkt i undervisningsforløbet at supplere med andet trykt materiale. Det skyldes, at lærebogen ligesom de fleste andre vokaliserer sine tekster: Arabisk skrives normalt med konsonanter og lange vokaler, mens korte vokaler, der kan angives med diakritiske tegn over og under linien, udelades i stort set alle andre typer af tekster. Forskellen på vokaliseret og uvokaliseret skrift kan illustreres på følgende måde med en sætning hentet fra grundbogens lektion 6 (i translittereret form):

uvokaliseret:

'in 'l-bnk? fi hdha 'l-shar^c 'la 'l-jmin

vokaliseret:

'ain 'al-bank? fi hadha 'al-shari^c 'ila 'al-jamin.

betydning:

Hvor (er) banken? I denne gade til højre.

Vokaliserede tekster er selvfølgelig en hjælp for de studerende, fordi de tillader en mere nøjagtig læsning og udtale

af arabiske ord end uvokaliserede tekster. Til gengæld hæmmer den systematiske vokalisering det skift, der nødvendigvis må ske fra stavebaseret læsning til en læsefærdighed baseret på ordbilleder. For netop at træne denne færdighed, der er nødvendig for at opnå en rimelig læsehastighed, inddrager vi autentiske tekster i form af avisudklip, reklamer o.lign. allerede fra 2. semester, således at den kløft, der ligger mellem lærebogens vokaliserede og andre trykte teksters uvokaliserede skriftbillede, bearbejdes i undervisningsforløbet og ikke udskydes unødigt.

Udover brugen af forskellige medier, der kan afbillede den sproglige virkelighed i arabisktalende lande og dermed hæve de studerendes bevidsthed om forskellige sproglige varianter, indtager videoen en central plads i det pædagogiske arbejde: Seks gange årligt i løbet af de to første studieår afholdes test, der for den mundtlige dels vedkommende har form af interview, rollespil, billedbeskrivelser o.lign. Disse test optages på video og gennemgås efterfølgende med de studerende, der således får mulighed for at vurdere deres egen sprogfærdighed. Selvom de fleste studerende i begyndelsen ikke bryder sig nævneværdigt om at se sig selv tale arabisk på en TV-skærm, fører denne fremgangsmåde til meget positive resultater i form af selvkorrektion og ændring af uheldig læreradfærd.

På en måde kan man sige, at situationen for diglossisprog ikke adskiller sig

grundlæggende fra andre fremmedsprog. Det er altid vigtigt at anvende både skrevne og talte diskurser i undervisningen, hvis studerende skal blive kommunikativt kompetente. Min pointe er imidlertid, at det for diglossisprog som arabisk simpelthen er umuligt at uddanne kommunikativt kompetente sprogbrugere alene ved brug af bøger: Det fører nemlig til helt absurde situationer, som den jeg selv oplevede første gang, jeg stod i Cairo lufthavn og spurgte efter en taxa på mit bedste klassiske skriftarabisk og en ægypter, der åbenbart var analfabet, svarede: „Sorry ma'am, no speak English“.

Litteratur

- al-Batal**, Mahmoud: Productive skills in Arabic. i: M. al-Batal (ed.): Teaching Arabic as a Foreign Language: Issues and Directions American Association of Teachers of Arabic, 1995.
- Badawi**, El-Said & Yunis, Fathi Ali: al-kitab al-asasi fi ta'lim al-lugha al-'arabiyya li-ghair al-naTiqin biha, vol. 1 & 2. Tunis, 1988.
- Badawi**, El-Said: Mustawayyaat al-lughrah al-'arabiyyah al-mu'aasirah fi misr. Cairo: 1973.
- Badawi**, El-Said: Educated Spoken Arabic: A Problem in Teaching Arabic as a Foreign Language. i: K. Jankowsky (ed.): Scientific and Humanistic Dimensions of Language Amsterdam: Philadelphia 1985. p. 15 - 22.
- El-Hassan**, S. A.: Educated Spoken Arabic in Egypt and the Levant: A Critical Review of Diglossia and Related Concepts. i: Archivum Linguisticum, Vol. 8, 1977. p. 112 - 132.
- Ferguson**, Charles A.: Diglossia. i: Word, Vol. 15, 1959, p. 325 - 340.
- Mitchell**, Terrence: What is Educated Spoken Arabic? i: International Journal of the Sociology of Languages, Vol. 61, 1986. p. 7 - 32.

Litteraturlisten fortsætter side 27.